

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Ефективна економіка № 8, 2010

УДК 330.112;334.012.8

Н.В. Шевчук,

к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств, ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана»

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ

RESOURCE PROVIDING EFFICIENCY OF ENTERPRISES ACTIVITY: EVALUATION PROBLEMS

Анотація: У статті проаналізовано сучасні публікації щодо питання економічної ефективності, а також оцінювання ефективності ресурсного забезпечення діяльності підприємств. Проілюстровано вартісну модель ресурсних факторів підприємства, як ключового елементу ефективності вартісно-орієнтованого менеджменту.

Summary: In the article modern publications to the question of economic efficiency and resource providing evaluation efficiency of enterprises activity are analyzed. The cost model of enterprise resource factors is illustrated, as a key element of efficiency value-based management.

Ключові слова: ресурсне забезпечення діяльності підприємств, сукупна факторна продуктивність, економічна ефективність, вартісна модель ресурсних факторів, збалансованої системи показників, остаточний операційний прибуток, остаточний чистий прибуток, додана економічна вартість, додана ринкова вартість.

Вступ. Широкого розповсюдження і вивчення в економічній теорії та практиці менеджменту підприємств одержало визначення

ефективності діяльності підприємств. Розуміння ефективності – є однією з основних проблем науки управління діяльністю суб'єктів господарювання, дослідження якої спрямовані на пошук методів її обґрунтованого оцінювання.

Ступінь вивченості проблеми. Теоретичні підходи до визначення ефективності діяльності підприємств розглянуті основоположниками теорії управління Д. Ріккардо, П. Друккером, К.Р. Макконеллом та С.Л. Брю, Н. Хейне, Г. Саймоном. У зв'язку зі зростаючим значенням оцінювання ефективності ресурсного забезпечення діяльності підприємств розширюються наукові дослідження в сфері створення теоретичних і методичних основ у роботах сучасних зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів Р. Гранта, Г. Хамела, К.К. Прохалада, О.Г. Мендрула, О.І. Олексюка, Н.В. Ревуцької, Г.О. Швиданенко.

Актуальність. В центрі уваги перебувають проблеми ефективності виробництва, ефективності функціонування підприємств і соціально-економічних систем на всіх рівнях ієрархії. Серед них значне місце належить проблемі оцінювання ефективності ресурсного забезпечення діяльності підприємств, що значною мірою визначає особливості формування тактики та стратегії їх розвитку.

Постановка проблеми. Мета полягає у дослідженні особливостей поняття «економічної ефективності» та оцінювання ефективності ресурсного забезпечення діяльності підприємств.

Результати. Вітчизняна інтерпретація категорії «економічної ефективності» відрізняється від аналогічного терміна, що використовується у зарубіжних країнах. У вітчизняній економічній літературі найчастіше термін «ефективність» пов'язують із економічністю, тобто з мінімальним обсягом витрат ресурсів, що використовуються на досягнення необхідного результату. В західній науковій літературі розмежовують такі терміни як «efficiency», «effectiveness» і «effectuality», «performance», які переводяться як «ефективність», але мають різне значення [1].

Економічне значення термінів «efficiency» та «effectiveness» означає відповідно як продуктивність і ефективність. Ефективність у цьому випадку означає певну цінність, а продуктивність – здатність створити її з певними рівнем витрат. При цьому «effectiveness» визначається частіше як ринкова ефективність підприємства, що оцінюється виходячи з потреб ринку у продукції та послуг, рівня задоволеності клієнтів, отриманої частки ринку, якості продукції, а «efficiency» (оптимальне співвідношення витрачених ресурсів і отриманих результатів, незалежно від того, чи була досягнута поставлена ціль чи ні) як внутрішня ефективність, що залежить від характеру виробничих процесів.

Термін «effectuality» безпосередньо перекладається як ефективність, однак не є таким, він виступає своєрідним синтезом термінів «efficiency», «effectiveness». Зовсім іншим є термін «performance» – характеристика, що позначає загальний стан підприємства, включаючи як економічні так і не економічні параметри, що характеризують досягнутий рівень розвитку і його перспективи. Перераховані вище інтерпретації ефективності, на нашу думку, відображають різний рівень якісного стану процесу або явища, як на мікро-, так і на макрорівні, а використання того або іншого визначення залежить від об'єкта оцінювання ефективності й конкретних цілей дослідження.

Доцільно зауважити, що не існує єдиного визначення відносно поняття ефективності. В економічних словниках приводяться декілька класичних формулювань, які розкривають зміст ефективності як економічної категорії. У великому економічному словнику ефективність визначається як здатність приносити ефект, здійснювати вплив, а економічна ефективність як результативність економічної діяльності, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту, результату до витрат факторів, які обумовили отримання даного результату, досягнення найбільшого обсягу виробництва з використанням ресурсів у вартісному вимірюванні [2].

Відзначимо протиріччя між словниковим і економічним поняттями ефективності. Визначення запропоноване у словнику звернене в сучасне або минуле, проте, економічне визначення звернене в майбутнє. У дослідженнях відбувається змішання визначення ефективності діяльності поданого у словнику та економічного. Словникове визначення ефективності передбачається там, де ефективність оцінюється операційними показниками або поточними фінансовими результатами, а економічне визначення ефективності відображається в оцінці показників цін на акції (ринкові оцінки).

Визначення ефективності не мають чіткої приналежності до певних показників виміру ефективності. Однак, повсякденні трактування ефективності мають тенденцію до обмеження та відповідності певним показникам оцінювання. Наприклад, ми можемо визначати та вимірювати ефективність підприємства через рівень прибутковості, а також через створювану для акціонерів вартість. З іншого боку, можна визначати ефективність як задоволення певних вимог з точки зору фінансових результатів, бізнес – процесів,

споживчої цінності, а також з погляду процесу навчання й інновацій. В такому випадку йдеться про показники ефективності на основі збалансованої системи показників. Також можна визначити ефективність підприємства як міру задоволення вимог різноманітних груп акціонерів і вимірювати її відповідно до їх вимог акціонерів.

В англійській економічній літературі замість терміна «efficiency» досить часто використовується термін «productivity», що перекладається як продуктивність. Економічний зміст даного поняття схожий з вітчизняним визначенням технологічної ефективності, тобто відношенням отриманих кінцевих результатів у натуральному вимірюванні до витрачених ресурсів. У широкому розумінні термін «продуктивність» являє собою редукцію від слів «сукупна факторна продуктивність» (total factor productivity, TFP) [3]. Саме цьому поняттю у вітчизняній економічній науці відповідає поняття «економічна ефективність», під якою розуміється співвідношення сукупних витрат ресурсів і результатів діяльності. Концепція сукупної факторної продуктивності (TFP) базується на теорії факторів виробництва, у рамках якої продуктивним вважається не тільки праця, але й капітал, земля, накопичені знання.

У сучасному часі категорія «продуктивність» (productivity) розглядається як співвідношення витрат усіх (у випадку сукупної факторної продуктивності – total factor productivity) або деяких (у випадку часткової продуктивності – partial productivity) ресурсів, використаних у виробництві як факторів виробництва (inputs), та отриманих результатів (обсяг випуску продукції (послуг) – outputs) [1, 2].

Варто особливо підкреслити що продуктивність (productivity) як відношення між обсягом виробництва продукту та витраченими на виробництво цього продукту обсягом ресурсів представляє для підприємства особливу корисність, оскільки дозволяє йому встановити конкурентні переваги. Таким чином, продуктивність, акцентує увагу на формуванні конкурентних переваг підприємств, є однією з форм ефективності.

Поняття економічної ефективності нерідко ототожнюється з результатами виробництва – виробленою продукцією. Однак, це визначення вважається нам не досить точним оскільки, при визначенні економічної ефективності діяльності варто враховувати тільки той продукт, що у більшій мірі відповідає суспільним потребам за кількісним, якісним та вартісним критеріями. Одночасно при відносній обмеженості ресурсів суспільство цікавить не тільки результат, але й зусилля витрачені на його досягнення. Таким чином, серед економістів переважає думка, що досягнення ефективності діяльності вимагає постійного порівняння (зіставлення) результатів з витратами. Ці порівняння можуть стосуватися як існуючих, так і потенційних можливостей. Тому можна говорити про:

- ретроспективну оцінку ефективності як порівняння досягнутих результатів з витратами, які здійснені для їх досягнення [3];
- перспективну оцінку ефективності як порівняння очікуваних результатів із прогнозними витратами ресурсів, необхідними для їх досягнення [4].

Традиційно під ефективністю розуміють одержання максимальних результатів на одиницю витрат, пов'язаних з виробництвом, або забезпечення мінімізації витрат на одиницю результату, тобто поняття ефективності пов'язують з економічністю (можливістю одержання найбільшого результату з наявних ресурсів) і ототожнюють із показниками, які співвідносять ефект від економічної діяльності з ресурсами (витратами) [4]. На відміну від ефекту, що відображає результат окремих заходів разового або періодичного характеру, економічна ефективність розглядається як результативність економічної діяльності, характеризує відношення отриманого економічного ефекту, результату до витрат факторів виробництва, ресурсів, що обумовили одержання цього результату.

Загальноприйнятою логікою визначення ефективності є порівняння результатів та витрат:

$$\text{Ефективність} = \frac{\text{Результати}}{\text{Витрати}}; \quad (1)$$

$$\text{Ефективність} = \text{Результати} - \text{Витрати}. \quad (2)$$

Даний підхід до визначення сутності економічної ефективності, що заснований на співвідношенні результату діяльності до витрат на його здійснення, застосовується в роботах багатьох сучасних дослідників, як вітчизняних, так і зарубіжних [5].

В межах сучасної вартісно-орієнтованої концепції оцінювання ефективності ресурсного забезпечення діяльності підприємств можна виділити вартісну модель ресурсних факторів підприємства як ключовий елемент ефективності вартісно-орієнтованого менеджменту, який поєднує три взаємопов'язані підсистеми: моделі оцінювання капіталу за фундаментальною вартістю; систему показників результатів діяльності; систему факторів (драйверів) створення вартості (рис.1).

Вартісна модель ресурсних факторів, передбачає розв'язання наступних проблемних питань для власників підприємства: по-перше, вибір адекватної моделі оцінювання; по-друге, розробка на основі цієї моделі системи інструментів, які дозволяють на всіх рівнях підприємства приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо ресурсного забезпечення з метою зростання його цінності для власників (фундаментальної вартості власного капіталу).

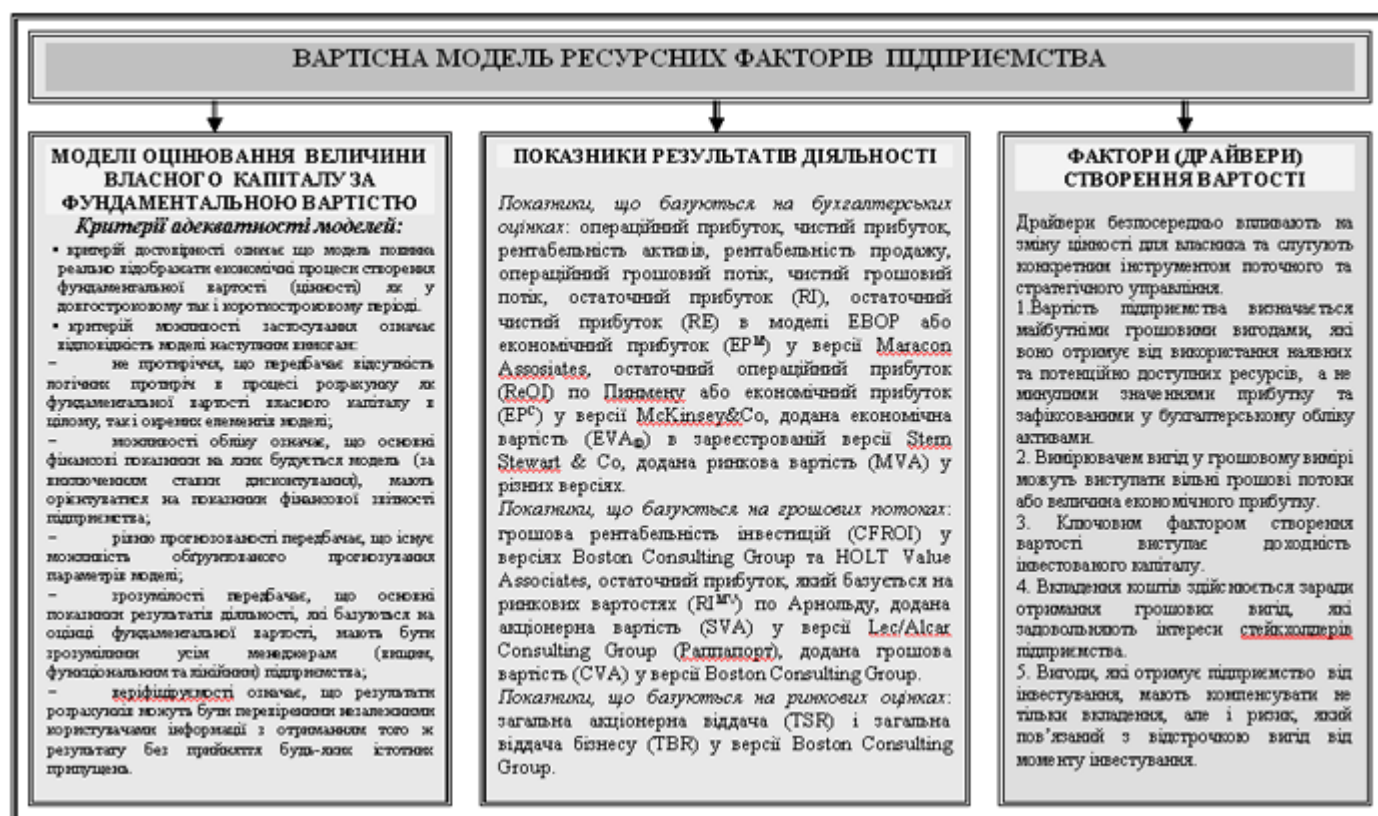

Рис. 1. Вартісна модель ресурсних факторів підприємства

Висновки. Аналіз сучасних публікацій щодо оцінювання ефективності ресурсного забезпечення діяльності підприємств на основі вартісної діагностичної моделі дозволяє зробити наступні узагальнення: по-перше, ключовими елементами вартісної моделі вимірювання ефективності ресурсного забезпечення є: перша – модель оцінювання капіталу за фундаментальною вартістю; друга – група показників результативності діяльності; третя – фактори створення вартості; по-друге, в межах першої підсистеми ми не протиставляємо відомі моделі оцінювання капіталу, а вважаємо, що кожна з них має свою сферу застосування. Так, модель дисконтованих дивідендів призначається для оцінки за умов, що підприємство перманентно створює цінність у стратегічній перспективі; для короткострокового періоду діяльності підприємства вона не дає достовірних результатів. Модель дисконтування вільних грошових потоків, на нашу думку, доцільно застосовувати коли інвестиції підприємства постійно генерують позитивні операційні грошові потоки; вона також як і модель дисконтування дивідендів призначена для прогнозування вартості у довгостроковій перспективі. Щодо моделі остаточного прибутку, то вона з огляду на побудову на основі доданої вартості повною мірою характеризує створену цінність у короткостроковому періоді; по-третє, до другої підсистеми слід включати такі головні показники результативності: остаточний операційний прибуток, остаточний чистий прибуток, додана економічна вартість, додана ринкова

вартість; по-четверте, третю підсистему – фактори створення вартості – доцільно розглядати як сукупність взаємопов’язаних компонентів, що у підсумку формують певну величину економічної доданої вартості, а саме: величину інвестованого капіталу та його ціну; прибутковість капіталу, продаж та продуктивність активів; величину оборотного капіталу, його ліквідність, швидкість обороту; фінансовий виробничий та ціновий ризику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Духонин Е.Ю. Концепция Business Performance Management: начало пути / Е.Ю. Духонин, Д.В. Исаев, Е.Л. Мостовой; под ред. Г.В. Генса. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 269 с.
2. Азрилиян А. Н. Большой экономический словарь / Азрилиян А. Н., Азрилиян О. М., Калашникова Е. В.; ред. Квардакова О. – М.: Омега-Л, 2004. – 1376 с.
3. Волков Д.Л. Теория ценностно-ориентированного менеджмента: финансовый и бухгалтерский аспекты/ Д.Л. Волков. – СПб.: Издат. дом С. – Петерб. гос. ун-та, 2006. – 345 с.
4. Мендрул О. Г. Управління вартістю підприємств : монографія / О.Г. Мендрул.– К. : КНБУ, 2002. – 272с.
5. Теплова Т.В. Современные модификации стоимостной модели управления компанией / Т.В. Теплова // Вестник МГУ. Экономика. – Серия 6. – 2004. – №1.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вропы